

Podravina u rukopisnoj ostavštini Zlatka Špoljara

ZORICA MANOJLOVIĆ

Zlatko Špoljar, učitelj, skladatelj, pisac i melograf, jedno od najznačajnijih imena hrvatske pedagogije između dva svjetska rata, započeo je svoj profesionalni put u pučkim školama u Podravini, u Ludbregu, Slokovcu i Sv. Đurđu, u kojima je službovao od 1916. do 1925. godine. U radu se rekonstruira podravsko razdoblje Špoljarovog života i stvaralaštva na temelju njegove rukopisne ostavštine koja se čuva u Državnom arhivu u Rijeci, dopunskih arhivskih izvora i podataka iz njegove bibliografije. Za života u Ludbregu i Slokovcu 1917. i 1918. godine Špoljar sklada crkvenu glazbu te objavljuje prve zbirke pučkih popijevki iz Podravine koje sam zapisuje. Iz Sv. Đurđa, gdje radi od 1919. do kraja 1924. pokreće niz autorskih i izdavačkih pothvata, od pjesmarica namijenjenih nastavi, prijevoda iz svjetske dječje književnosti, izdanja vlastitih priča za djecu, do osnivanja časopisa za djecu „Čarobno vrelo”. U Podravini Špoljar upravo iz školske prakse počinje razvijati sva područja svog kreativnog stvaralaštva, sazrijeva kao učitelj i pedagog te zbog zapaženih uspjeha dobiva priliku za daljnji studij u Zagrebu. Trajno nadahnut podravskim pučkim napjevima, Špoljar ih je obrađivao i harmonizirao za zbersko izvođenje, a priredio je i nekoliko rukopisa sabranih izvornih pjesama koji se čuvaju u hrvatskim baštinskim ustanovama.

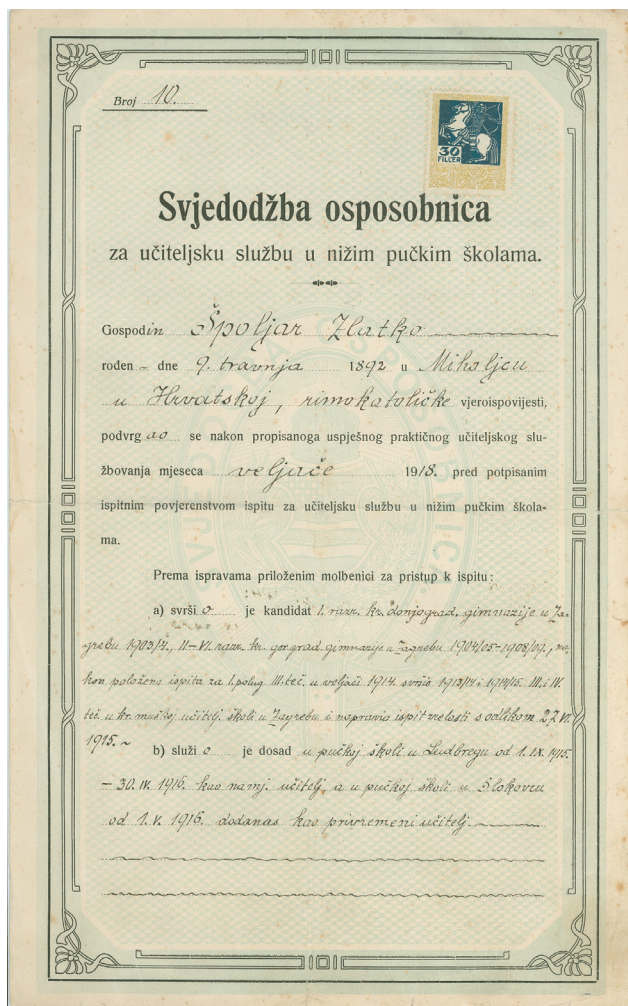
Ključne riječi: Podravina, Zlatko Špoljar, crkvena glazba, glazbeni odgoj, dječji časopisi, melografija, arhivsko gradivo

1. Uvod

U Državnom arhivu u Rijeci pohranjen je osobni fond Zlatka Špoljara (Miholec kraj Križevaca, 11. 4. 1892. – Opatija, 29. 4. 1981.), istaknutog hrvatskog učitelja, pedagoga, glazbenog pedagoga, pisca i melografa.¹ Obitelj Zlatka Špoljara darovala je Arhivu sve što je prikupljeno u obitelji iza njegova života. Gradivo je jedinstveno i posebno vrijedno jer se ne može u značajnoj mjeri pronaći u drugim baštinskim ustanovama ili kod privatnih imatelja. Iako je svestrano djelovanje tog građan-

skog intelektualca odavno prepoznato kao nacionalna vrijednost, sam Špoljar se prema sebi nije odnosio na taj način, nije sustavno sređivao i čuvao svoju dokumentaciju, što se vidi na sadržajnom profilu ostavštine. Ona ne dokumentira njegov plodan životni i stvaralački put u kontinuitetu, najmanje je gradiva sačuvano iz njegovog najproduktivnijeg razdoblja, između dva svjetska rata, pogotovo iz područja pedagogije. Tome je vjerojatno pridonijela okolnost da je Špoljarov život podijeljen razdjelnicom vezanom za njegov službeni premještaj u Kastav, odnosno na područje Kvarnera, Istre i Liburnije, već u poznijem dijelu njegovog profesionalnog vijeka, 1945. godine, gdje je zasnovao i svoj drugi brak i obitelj te gdje je živio do kraja svog života. Stoga i njegov fond sadrži u većem dijelu gradivo preostalo iz tog razdoblja. Iako je to manje poznato, i na Kvarneru i u Puli je Špo-

¹ MANOJLOVIĆ, Zorica: *Sumarni inventar s elementima analitičkog arhivskog fonda Zlatko Špoljar (1862.-2004.)*. // *Vjesnik Državnog arhiva u Rijeci* 53-54., 2013., 219-292.; MANOJLOVIĆ, Zorica: *Dodatak inventaru arhivskog fonda Zlatko Špoljar: Opis serije Fotografije (1919?-1970-ih)*. // *Državni arhiv u Rijeci, Rijeka*, 2015.

Sl. 1. Svjedodžba osposobnica za učiteljsku službu u nižim pučkim školama Zlatka Špoljara.

ljar dao svoj značajni doprinos u organizaciji prosvjetnog i kulturnog života kao i u svom stvaralačkom radu.² Ipak, evidentno je da je Špoljar trajno bio vezan za svoja ranija iskustva, formativna i zrela predratna razdoblja u sjevernoj Hrvatskoj, u Podravini i Zagrebu, o čemu makar i fragmentarno svjedoče i dijelovi njegove riječke ostavštine. Uz pomoć činjenica iz Špoljarove biografije i bibliografije u ovom radu željelo se osvijetliti zapise iz njegove ostavštine tematski vezane uz podravski kraj.

2 MANOJLOVIĆ, Zorica: *Lovranu, autor Zlatko Špoljar: Prilog istraživanju kulturne i socijalne povijesti Lovrana sredine 20. stoljeća.* // Zbornik Lovransčine, 5, 2018., 153–214.

2. Rana učiteljska iskustva

Kao i većina drugih učitelja početkom 20. stoljeća i Zlatko Špoljar je svoje prve učiteljske prakse prolazio u selima i malim mjestima, u krajnjim ili, optimistički gledano, početnim točkama obrazovnog sustava gdje su odnosi neposredni, reducirani na izravne kontakte s djecom i njihovim roditeljima te često ovisni samo o snalazljivosti i umješnosti učitelja i socijalnih uvjeta i razvijenosti sredine. Sinu učitelja Mije Špoljara iz Miholca, to nije bio stran ambijent, od rođenja mu je pripadao. Nakon završenih šest razreda gimnazije u Zagrebu, tijekom 1910. i 1911. godine, Špoljar neočekivano radi kao ljekarnički vježbenik u Novom Vinodolskom i Našicama,³ što napušta svojom voljom, a zatim još neko vrijeme polazi gimnaziju u Velikom Trojstvu. Od siječnja 1913. počinje se u bjelovarskom i đurđevačkom kraju pripremati za zvanje učitelja kao namjesni učitelj odnosno učiteljski pripravnik, prvo u Jabučeti, a zatim od studenog 1913. do siječnja 1914. u privremenoj pučkoj školi u Kladarama, te od srpnja do listopada iste godine u nižoj pučkoj školi u Vrbovačkoj Poljani.⁴ Špoljar je kao učiteljski pripravnik od 1913. do 1915. polazio i polagao 3. i 4. tečaj (razred) Kr. Muške učiteljske škole u Zagrebu.

Nakon mature⁵ 1915. godine radi kao učitelj vježbenik u nižim pučkim školama u Podravini. Dekretom Kr. Županijske oblasti u Varaždinu od 31. 8. 1915. godine⁶ mladi Špoljar je dobio mjesto namjesnog učitelja u nižoj pučkoj školi u Ludbregu, s plaćom od 900 kruna, uz plaćene troškove stanovanja i – one

3 Državni arhiv u Rijeci. HR-DARI-1107, Zlatko Špoljar (dalje ZŠ), HR-DARI-1107-1, Osobni spisi: Radni staž – personalije 1911. – 1950. (Svjedodžbe ljekarnika Konstantina Dienela, iz Novog Vinodolskog, 14.5.1911., i Košćecove ljekarne u Našicama, 10. 2. 1912.)

4 Državni arhiv u Rijeci. HR-DARI-1107, ZŠ, HR-DARI-1107-1, Osobni spisi: Radni staž – personalije 1911. – 1950. (Dekreti kr. kotarskih oblasti o namještenju – Bjelovar, br. 30987/1912; Đurđevac, br. 20200/1913.)

5 Državni arhiv u Rijeci. HR-DARI-1107, ZŠ, HR-DARI-1107-1, Osobni spisi: Svjedodžbe – diplome 1904. – 1927. (Svjedodžba zrelosti, 27. 6. 1915.)

6 Državni arhiv u Rijeci. HR-DARI-1107, ZŠ, HR-DARI-1107-1, Osobni spisi: Radni staž – personalije 1911. – 1950. (Dekret Kr. Županijske oblasti u Varaždinu, br. 15521/1915 od 31. 8. 1915., Dekret Kr. Kotarske oblasti u Ludbregu pod brojem 9140/1916.)

Nagradiło H. P. D. »Podravina«-Ludbreg

SKLAD

izvanredno ozdanje

GOLUB I GRLICA

Suita narodnih pjesama iz okolice Ludbrega
Mješoviti zbor

Zlatko Špoljar

1 Moderato

Soprani
Altii
Tenori
Basi

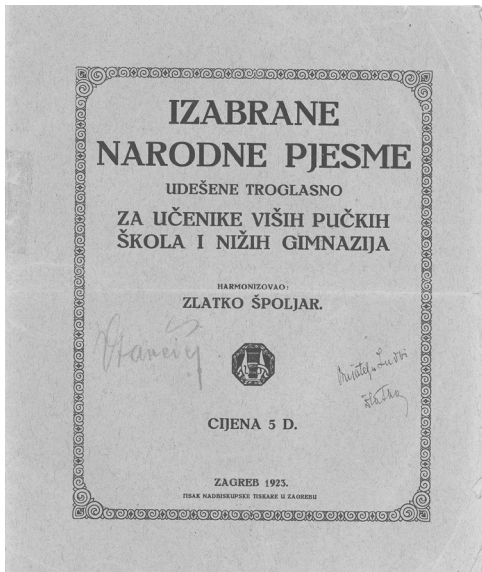
mf Oj ku - pi - na, ku - pi - na, *f* sve si po - lje pre - kri - la,
mf sve si po - lje pre - kri - la, sa - mo je - dnu ste - zu ne. *f* Sve si po - lje
mf sve si po - lje pre - kri - la, sa - mo je - dnu ste - zu ne, kud se še - ćem v gornji kraj
pre - kri - la, svo - ji dra - gi gr - li - ci. *mf* Oj ku - pi - na, ku - pi - na, sve si po - lje
pre - kri - la, *mf* sve si po - lje pre - kri - la, sa - mo je - dnu ste - zu ne!
pre - kri - la, *mf* sve si po - lje pre - kri - la, sa - mo je - dnu ste - zu ne!

Sl. 2. Suita narodnih pjesama *Golub i grlica*, autora Zlatka Špoljara.

skopčane s orguljaškom službom. U istom spisu je potvrđeno od strane Kr. Kotarske oblasti u Ludbregu da je služba trajala od 1. 9. 1915. do 1. 5. 1916. godine. U međuvremenu je s početkom svibnja 1916. godine kao privremeni učitelj premješten u nižu pučku školu u Slo-

kovcu s plaćom od 1200 kruna, a na istom dekretu je zabilježeno da je u Ludbregu položio propisanu službeni prisegu 17. 4. 1916. godine.⁷ Konačno, u veljači 1918. godine, dok je

7 Državni arhivu Rijeci. HR-DARI-1107, ZŠ, HR-DARI-1107-1,

Sl. 3. Izabrane narodne pjesme namijenjene učenicima, harmonizirao Zlatko Špoljar.

još uvijek bio na službi u Slokovcu, u Zagrebu pred Kr. Ispitnim povjerenstvom za učiteljsku službu u nižim pučkim školama, položio je ispit za tu službu i time dobio *svjedožbu oспособnicu* za stalno namještenje i status – *pravog učitelja*.⁸ S tim statusom i plaćom od 1400 kruna nastavlja raditi u Slokovcu do 29. 1. 1919. godine kada je premješten u nižu pučku školu u Ludbreškom Sv. Gjurgju.⁹

Kako je bilo biti mladim učiteljem u Ludbregu i Slokovcu u vrijeme Velikog rata, nažalost ne možemo saznati iz Špoljarove ostavštine, jer u njoj općenito nema sačuvanih osobnih zapisa poput dnevnika, reminiscencija ili pisama iz kojih bi se to moglo saznati. Ipak, sigurno je da je Špoljar već tad razvijao kreativan i dinamičan pristup sredini

Osobni spisi: Radni staž – personalije 1911. – 1950. (Dekret Kr. Hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, Odjela za bogoštovlje i nastavu, br. 7710 od 27. 3. 1916., uz potvrdu Kr. Kotarske oblasti u Ludbregu br. 5153 od 17. 4. 1916. godine)

8 Državni arhiv u Rijeci. HR-DARI-1107, ZŠ, HR-DARI-1107-1, Osobni spisi: Svjedodžbe – diplome 1904. – 1927. (Svjedodžba oспособnica br. 10, od 5. 2. 1918.)

9 Državni arhiv u Rijeci. HR-DARI-1107, ZŠ, HR-DARI-1107-1, Osobni spisi: Radni staž – personalije 1911. – 1950. (Dekret Kr. Hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, Odjela za bogoštovlje i nastavu, br. 8454 od 29. 3. 1918., uz spis Županijske oblasti u Varaždinu br. 1193 od 29. 1. 1919. godine, o premještanju u Sv. Gjurgju.)

u kojoj se našao, kao uostalom i prije i kasnije u životu. Došao je iz Učiteljske škole gdje je već bio aktivan, uključen, angažiran, bio je članom Literarne sekcije Marijine kongregacije i s njom povezanog Hrvatskog katoličkog domagojskog društva učiteljskih pripravnika koje je djelovalo među đacima, a sudjelovao je i u Obrazovnom društvu „Nada“ slušatelja Učiteljske škole. Uz Rudolfa Žličara, Josipa Cvrtilu i Matu Sudetu, bio je među osnivačima i u uredništvu „Vrela“, glasila Literarne sekcije Marijine kongregacije te škole, u kojem je objavljivao svoje književne prvijence, satiru, humoreske, novele, kao i skladbe te rasprave o crkvenoj glazbi i cecilijanskom pokretu u Hrvatskoj i o estetskom odgoju seoske djece.¹⁰ Pokret je na temeljima hrvatstva i katoličanstva razvijao načelo napretka i bio snažno okrenut narodnom životu, tzv. seljačkom pitanju. S takvim utjecajima i na taj način formiran i pokrenut, Špoljar nakon mature započinje svoj život učitelja u Podravini.

Glazbi je, poznato je, Špoljar pridavao posebno mjesto u odgoju i obrazovanju, a i sam se glazbom uključivao u život sredine gdje god je živio. To što je Špoljar u Ludbregu dobivao dodatak za orguljašku službu, nije neobično. Učitelji su morali poznavati glazbene vještine, u školi su dobivali ta znanja. Pritom kod Špoljara je bila neosporna uloga talenta i sklonosti. Prvu glazbenu poduku dobio je već u obitelji, njegov otac bavio se glazbom kao

10 Podatci su crpljeni iz neobjavljenog rukopisa profesora Ljuboslava Kuntarića *Povijest hrvatskih katoličkih domagojskih društava učiteljskih pripravnika od 1911 do 1920 godine*, Slavenska Požega, 1980. (Državni arhiv u Rijeci. HR-DARI-1200, Ljuboslav Ljubo Kuntarić, popis iz 2014., br. 5). Rukopis sadrži reminiscencije o profesorima i učenicima, atmosferi u školi i društvu, o djelovanju drugih političkih pokreta među učenicima škole, a donosi i precizan sadržaj pojedinih brojeva „Vrela“. U prvom godištu, broju I. iz kraja travnja 1914. godine objavljena je Špoljarova kompozicija *Masline su gusto hvoje*, u broju III. iz lipnja 1914. njegova rasprava *Crkvena glazba i cecilijanski pokret u Hrvatskoj* i skladba *Tamjana se miris vije*, a u istom broju je objavljen i *Osvrt na kritiku Špoljarove kompozicije „Masline su gusto hvoje“ Vinka Žganeca*. U svibnju 1915. godine u II. godištu lista objavljena je Špoljarova novela - humoreska *Antisemit* i pjesma u prozi *Chanson triste*, skladba *Pastir dobri* i rasprava pod pseudonimom Aurelius *Princip estetskog uzgoja seoske djece*. Iz istog razdoblja je Špoljarov najstariji datirani stvaralački rukopis, sačuvan u njegovoj ostavštini, satira *Crne oči* primljena za sastanak školskog Obrazovnog društva „Nada“ održan 17. 5. 1914. godine (Državni arhiv u Rijeci. HR-DARI-1107, ZŠ, HR-DARI-1107-3-1, Književno stvaralaštvo - rukopisi: Priče).

orguljaš, a i djed je bio *muzikaš*.¹¹ Glazbeno obrazovanje u Učiteljskoj školi stjecao je kod omiljenog profesora glazbe, pedagoga i skladatelja Vilka Novaka. Za učiteljevanja u Ludbregu i Slokovcu, Špoljar je u Cecilijanskom duhu pisao crkvenu glazbu. Njegove su skladbe objavljene u *Hrvatskoj crkvenoj pjesmarici*¹² 1917. godine, a u Ludbregu je 1918. godine objavljena njegova partitura *Hrvatska misa: za dvoglasni ženski zbor uz pratnju orgulja*,¹³ koja se često ističe kao njegova iznimno uspješna skladba.

Osim crkvene glazbe u to vrijeme Špoljar objavljuje i prve zbirke hrvatskih pučkih popijevki za muške i mješovite zborove, koje je on harmonizirao (Zagreb, 1917) odnosno sabrao i harmonizirao, a što je u vlastitoj nakladi objavio u Ludbregu, odnosno Zagrebu 1918. godine¹⁴. Radi se o popjevkama iz Podravine.

Vrlo vjerojatnu vezu već u to vrijeme, Špoljara s Hrvatskim pjevačkim društvom „Podravina“ iz Ludbrega, osnovanim 1908. godine,¹⁵ nije moguće dokumentirati zapisima iz Špoljarove ostavštine, ali je u njoj saču-

vana nedatirana publicirana partitura *Golub i grlica: Suita narodnih pjesama iz okolice Ludbrega (Mješoviti zbor)* za koju je Špoljar dobio nagradu tog pjevačkog društva.¹⁶ Radi se o izvanrednom izdanju objavljenom, u svakom slučaju, nakon 1931. otkad nakladnik Zadruga Sklad djeluje,¹⁷ ali to ne isključuje mogućnost da su napjevi melografirani i obrađeni i ranije, u vrijeme Špoljarova života u Podravini. Može se pretpostaviti da je Špoljar tu nagradu i dobio 1930-ih godina.

3. Sveti Đurđ (Sveti Gjurji)

U nižoj pučkoj školi u Svetom Đurđu Zlatko Špoljar učiteljevao je od 1. 2. 1919. do 1. 11. 1924. godine., s pauzom od prosinca 1919. do lipnja 1920., kada je služio vojsku nove države u Valjevu, u Srbiji.¹⁸ Od 1. listopada 1920. imenovan je ravnajućim učiteljem škole.¹⁹ U to vrijeme ušao je i u svoj prvi brak, s učiteljicom iz Sv. Đurđa Ružicom Trbuhović, rođenom 1899. godine u Jamnici, od oca, također učitelja, Đure Trbuhovića i majke Marije rođ. Grübel. Vjenčali su se u župi Presvetog Trojstva u Velikom Trojstvu 6. 4. 1921. godine,²⁰ u kojoj je župnik bio Zlatkov brat, Ante (Antun) Špoljar. Učiteljski par uskoro je dobio i svoju prvu kćer Branku.

Špoljar radeći kao učitelj u Sv. Đurđu iz prakse razvija sva svoja tadašnja i kasnija pedagoška uvjerenja, a stvaralačku kreativnost i energiju entuzijastično usmjerava u cilju unapređivanja svakodnevnog prosvjetnog rada i razvoja estetskih potencijala i potreba

11 ŠIROLA, Božidar: *Hrvatska narodna glazba: pregled hrvatske muzikologije*. Zagreb: Matica hrvatska, Mala knjižnica Matice hrvatske, kolo 5, sv. 30, 1942., 30.

12 *Hrvatska crkvena pjesmarica*. Zagreb: Glazbeno i pjevačko društvo „Vijenac“, 1917.; *Hrvatska crkvena pjesmarica (Pratnja Hrvatskim koralima)*, II. ispravljeno i povećano izdanje, Zagreb: Glazbeno i pjevačko društvo „Vijenac“, 1919., 21, 90, 93.

13 ŠPOLJAR, Z. (Zlatko): *Hrvatska misa: za dvoglasni ženski zbor uz pratnju orgulja*. Ludbreg, [s.n.], 1918. Skladba je uz druge Špoljarove crkvene skladbe objavljena još u: *Hrvatski crkveni kantual*. Glazbeno i pjevačko društvo „Vijenac“, 1934.

14 *Hrvatske pučke popijevke: muški i mješoviti zborovi* (harmonizirao Z. Špoljar). Zagreb, [s.n.], 1917.; *Hrvatske pučke popijevke muški i mješoviti zborovi* (sabrao i harmonizirao Zlatko Špoljar). [Ludbreg], Zagreb: [vlast. nakl.], 1918.

15 DRETAR, Milivoj: *Povijest KUD-a „Anka Ošpuh“* (objavljeno u Podravskom zborniku povodom 30. obljetnice društva, 2006.), Dostupno na: <http://www.kud-ankaospuh.hr/hr/odrustvu/povijest-kud-a-anka-ospuh.html> (13. 6. 2018.). Nešto dokumentacije o HPD „Podravina“ iz Ludbrega iz razdoblja 1909. – 1932. pohranjeno je u arhivskom fondu Hrvatski pjevački savez (HR-HDA-639), u Hrvatskom državnom arhivu (VOJNOVIĆ, Branislava: *Sumarni inventar Hrvatski pjevački savez 1875-1948*. Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2007., str. 14. Dostupno na: <http://arhinetmaster.arhiv.hr/Pages/Pdffile.aspx?Id=625>, preuzeto 14. 6. 2018.) i moguće u Državnom arhivu u Zagrebu, u fondu Hrvatski pjevački savez (HR-DAZG-807).

16 Državni arhiv u Rijeci. HR-DARI-1107, ZŠ, HR-DARI-1107-2-2, Glazbeno stvaralaštvo – tiskana izdanja: Partiture u izdanju Nakladne kuće Zadruga Sklad (ŠPOLJAR, Zlatko: *Golub i grlica: suita narodnih pjesama iz okolice Ludbrega*. Zagreb: Sklad [s.a.], izvanredno izdanje).

17 VOJNOVIĆ, Branislava, nav.dj., 4.

18 Državni arhiv u Rijeci. HR-DARI-1107, ZŠ, HR-DARI-1107-1, Osobni spisi: Radni staž – personalije 1911. – 1950. (Osobnik, 1942.)

19 Državni arhiv u Rijeci. HR-DARI-1107, ZŠ, HR-DARI-1107-1, Osobni spisi: Radni staž – personalije 1911. – 1950. (Dekret Kr. Hrvatsko-slavonske zemaljske vlade, Povjereništva za prosvjetu i vjere, br. 35805 od 15. 9. 1920.)

20 Državni arhiv u Rijeci. HR-DARI-1107, ZŠ, HR-DARI-1107-1, Osobni spisi: Vjenčani listovi (Vjenčani list, Veliko Trojstvo, 7. 4. 1921.)

Sl. 4. Naslovnice časopisa *Čarobno vrelo* koji je u vlastitoj nakladi izdavao i uređivao Zlatko Špoljar.

kod djece. Nedostatak dječjoj dobi i lokalnom iskustvu primjerene glazbene i književne literature, koja će djecu istovremeno podučavati i zabavljati, i koja će pritom biti povezana s njihovom svakodnevnicom, jezikom, zvucima, zavičajem, ritmom prirode, igrom i radnim okruženjem, sigurno se više osjetio u manjim, ruralnim sredinama nego u gradovima. Upravo iz Sv. Đurđa Špoljar pokreće, dobrim dijelom i u vlastitoj nakladi, čitav niz autorskih i izdavačkih pothvata, pa iz tog razdoblja od samo nekoliko godina ostaje doista raznovrstan i značajan trag u njegovoj bibliografiji.

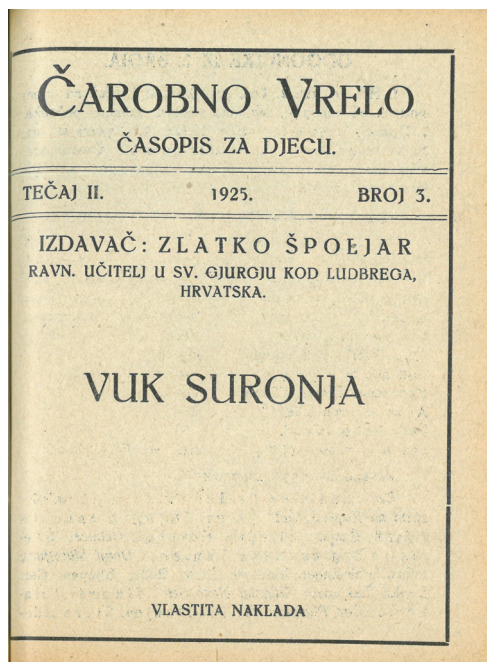
Objavljuje pjesmarice i zbirke narodnih pjesama koje je sam harmonizirao, namijenjene nastavi: *Izabrane pjesme: dječjački ili ženski zborovi za dva, tri ili više glasa* (Zagreb, 1920), *Jugoslavenske pučke popijevke: za mladež narodnih osnovnih škola* (Zagreb, 1921), *Jugoslavenske pučke popijevke: za mladež narodnih osnovnih (pučkih) škola* (Čakovec, 1922), *Južnoslavenske pučke popijevke* (Zagreb, 1922), *I. rukovjet jugoslavenskih narodnih pjesama* (Zagreb, 1922), *Pjesme iz Srijema: II. rukovjet jugoslavenskih narodnih pjesama* (Zagreb, 1922), *Izabrane narodne pjesme udešene troglasno za učenike viših pučkih škola i nižih gimnazija* (Zagreb, 1923), *Pjesmarica narodnih pjesama za mladež narodnih osnovnih (pučkih) škola* (Lud-

breg, 1923). Sastavio je i glazbeni priručnik *Kratka praktična teorija glazbe i pjevanja* (Zagreb, 1923).

U to vrijeme u nakladničkoj cjelini „Dječje knjige“ kod zagrebačkog izdavača Stjepana Kuglija, priredio je niz izdanja iz dječje svjetske književnosti: *Pisma iz mog mlina* Alphonse Daudeta (Zagreb, 1923), *Japanske narodne priče* (Zagreb, 1923), *Dvije pripovijesti* Lava Nikolajeviča Tolstoja (Zagreb, 1923), *Pripovijest o kalifu Rodi i malome Muku* Wilhelma Hauffa (Zagreb, 1924), *Andersenove priče* Hansa Cristiana Andersena (Zagreb, 1924) te preveo djelo *Žak i Murf* Camille Lemmoniera (Zagreb, 1923). Također, uredio je *Izabrane Grimmove priče za mladež*, knj. 1 i 2 (Zagreb, 1923).

Objavljuje vlastite priče i igrokaze namijenjene djeci: *Selimir* (Zagreb, 1922), *Zvezdana* (Zagreb, 1922), *Tri igrokaza za djecu...* (Zagreb, 1922). Uredio je *Učiteljski kalendar* (Čakovec, 1922), objavljivao u „Prirodi“, časopisu Hrvatskog prirodoslovnog društva u Zagrebu.²¹ U Sv. Gjurgju kod Ludbrega, kako piše na impressumu, 1923. godine učitelj Zlatko Špoljar pokrenuo je, u vlastitoj nakladi izdavao i ure-

21 ŠPOLJAR, Zlatko (Sv. Gjurgj): *Život na jednoj oranici.*// *Priroda: časopis Hrvatskog prirodoslovnog društva*, 3 (ožujak 1923), 56–58.

Sl. 5. Naslovnica trećeg broja *Čarobnog vrela*.

divao časopis za djecu „Čarobno vrelo“ koji je objavljivao priče, igrokaze i pjesme za djecu, prirodoslovne i povijesne zanimljivosti, zagonetke i slične edukativne i zabavne sadržaje, ilustrirane lijepim crtežima. Tiskao ga je, kao i mnoga druga svoja izdanja, u Nadbiskupskoj tiskari u Zagrebu, ali poneki broj i kod poznatog kopriivničkog nakladnika i tiskara Vinka Vošickog (npr. tečaj II., god. 1924./25., br. 3, podnaslov *Vuk suronja*, broj koji je zadnji izašao u Sv. Gjurgju). Casopis je izlazio u ritmu školske godine. Prvi broj izašao je s podnaslovom *Božićna grančica*, a brojevi su često bili tematski, povezani s prirodnim mijenama, radnim i blagdanskim ciklusima u godini.²² U pripremi časopisa usko je surađivao s još jednim učiteljem, Jurjem Potočnjakom,²³ koji je tad radio u školi u Hrženici. Potočnjak je bio stal-

ni ilustrator časopisa prva četiri godišta, do 1927. godine. Špoljar i Potočnjak poznavali su se još iz Učiteljske škole, gdje je Potočnjak bio tajnik Obrazovnog društva slušatelja te škole „Nada“²⁴, a surađivali su kao autori i kasnije na zajedničkoj knjizi priča *Šumska škola: pjesme za mladež* (Koprivnica, 1926). U kontaktu su bili i u poznijoj dobi, 1960-ih, kad je Potočnjak živio u Novom Vinodolskom, a Špoljar u Opatiji, o čemu svjedoči nekoliko Potočnjakovih pisama u Špoljarovoj ostavštini.²⁵

Časopis ima istaknuto mjesto u povijesti publicistike za djecu, a ocjenjuje se da je inače teško održiv model urednika i nakladnika u jednoj osobi kod ovog lista uspio samo zahvaljujući osobi Zlatka Špoljara, po riječima suradnika u časopisu, pisca Josipa Rukavine, zbog njegove sposobnosti, marljivosti, skromnosti i poduzetnosti.²⁶ Ediciju krasi radost, kroz pitko štivo prijateljsko, neposredno i nenametljivo obraćanje djetetu. Špoljar je bio autor većeg dijela priloga, često se potpisuje sa djeci bliskim i ravnopravnim Zlatko. U „Čarobnom vrelu“ se jasno prepoznaju Špoljarova pedagoška stajališta u smjeru suvremenih reformskih strujanja i pokreta *radne škole*, a koja će Špoljar u svom zagrebačkom razdoblju od 1927. do 1941. snažno zastupati u svom časopisu za praktičnu pedagogiju *Savremena škola*.

Čarobno vrelo krenulo je iz Podravine i ubrzo postalo široko popularno. Već krajem prve godine izlaženja sa svojim odgonetkama javljaju se djeca iz sjeverne Hrvatske, Slavonije, Hrvatskog primorja, Dalmacije, Slovenije i drugih krajeva. Na kraju drugog godišta časopisa, pred ljeto 1925. godine urednik, tad već iz novog sjedišta, Zagreba, obraćajući se svojim malim čitaocima zadovoljno kaže: *Razlilo se već ono (Čarobno vrelo - op.a.) kroz te dvije godine sve tamo od Drave do Kotora – svuda ga djeca s veseljem kupuju i čitaju.*²⁷

24 Vidjeti bilj. 10!

25 Državni arhiv u Rijeci. HR-DARI-1107, ZŠ, HR-DARI-1107-4, Korespondencija: Juraj Potočnjak, Novi, 10. 7. 1961., 31. 7. 1961., 15. 9. 1961.

26 BATINIĆ, Štefka: *Zabava i pouka dobroj djeci i mladeži: Hrvatski časopisi za djecu i mladež od 1864. do 1945.* Zagreb: Hrvatski školski muzej, 2004., 21, 78–80.; BATINIĆ, Štefka: *Pedagoške paradigme u hrvatskim dječjim časopisima između dvaju svjetskih ratova.* // Časopisi za djecu i mladež: zbornik u povodu 60. obljetnice Odjela za djecu i mladež Gradske knjižnice (prir. Ranka Javor), Zagreb: Knjižnice grada Zagreba, 2010., 11–12., 19.

27 *Prvi hrvatski kralj*, „Čarobno vrelo“, tečaj II. god. 1924./25,

22 U prvoj godini izlaženja 1923./24. (tečaj I.) izašla su četiri broja s podnaslovima: *Božićna grančica* (br. 1), *Prvi jaglaci* (br. 2), *Čudnovato zvono* (br. 3) i *Zlatno klasje* (br. 4). U drugoj godini izlaženja 1924./25. (tečaj II), list je izašao u podnaslovima: *Davna priča* (br. 1), *Božićna legenda i druge priče* (br. 2), *Vuk suronja* (br. 3) i *Prvi hrvatski kralj* (br. 4).

23 Juraj Potočnjak (1894. – 1964.), učitelj, autor didaktičkih priručnika, osnivač Narodnog muzeja i galerije u Novom Vinodolskom.

Sl. 6. Obitelj Zlatka Špoljara.

Špoljar nastavlja izdavati „Čarobno vrelo“ i nakon prelaska u Zagreb. List se mijenja, izlazi u više brojeva godišnje, povremeno kao priručnik, udžbenik ili pjesmarica za primjenu u nastavi, od 1927. godine pod imenom *Vrelo*, od petog godišta s Andrijom Maurovićem kao ilustratorom, sve dok nije ugašen 1937. godine.

U školi i iz škole u Sv. Đurđu Zlatko Špoljar pokazao je sav svoj svestrani potencijal učitelja i pedagoga, te ocijenjen izvrsnim praktičarem i metodičarem u nastavi dobio je priliku za daljnje školovanje. U jesen 1924. godine, dok je još radio u Sv. Đurđu, upisao je prvi semestar Više pedagoške škole u Zagrebu, zbog čega je u konačnici i početkom 1925. godine premješten u Zagreb.²⁸

4. Melografski zapisi iz Podravine

Špoljar se kao skladatelj snažno oslanjao na izvornu narodnu glazbu, na obilježja glazbenog folkora. Veći dio njegovog autorskog opusa čine zvorske skladbe, u znatnoj mjeri

obrade narodnih pjesama, zatim obrade za tamburaške orkestre, đačke i druge, često i za potrebe nastave i rada u školi. Inspiriran pučkom glazbenom tradicijom Podravine, od mladosti je prikupljao, zapisivao i harmonizirao narodne napjeve koje je često povezivao u rukovjeti. Suradivao je s istaknutim hrvatskim etnomuzikolozima i etnologima (Vinko Žganec, Božidar Širola, Milovan Gavazzi), Etnografskim odjelom Hrvatskog narodnog muzeja (danas Etnografski muzej u Zagrebu),²⁹ bio je aktivan u središnjem odboru Seljačke sloge kao jedan od stručnjaka koji su savjetovali seljake u razvijanju kulturnih praksi i ocjenjivali Slogine smotre, pisali kritike i prikaze smotri³⁰.

U rukopisnim muzikalijama sačuvanim u osobnom fondu Zlatka Špoljara posebno su vrijedni izvorni melografski zapisi tradicijskih napjeva prikupljeni od narodnih pjevača i kazivača iz Podravine³¹ i okolice Ozlja i bilješke u

br. 4.

28 Državni arhiv u Rijeci. HR-DARI-1107, ZŠ, HR-DARI-1107-1, Osobni spisi: Indeksi (Kr. Viša pedagoška škola u Zagrebu, Prijavnica slušača Zlatka Špoljara, 1924. – 1926.)

29 Državni arhiv u Rijeci. HR-DARI-1107, ZŠ, HR-DARI-1107-1, Osobni spisi: Priznanja, počasne diplome (Povjerenička diploma Hrvatskog narodnog muzeja – Etnografskog odjela, 1929.)

30 MANOJLOVIĆ, Zorica: *Lovranu, autor Zlatko Špoljar...*, 176.

31 Državni arhiv u Rijeci. HR-DARI-1107, ZŠ, HR-DARI-1107-2-1, Glazbeno stvaralaštvo – rukopisne muzikalije: Skupljanje i obrada narodnih napjeva (Sjeverna Hrvatska)

notnim blokovima, koji su Špoljaru služili kao materijal za daljnju obradu i harmonizaciju. Nažalost, kao i veći dio rukopisa u seriji glazbenog stvaralaštva u fondu, ni ti zapisi uglavnom nisu datirani ni potpisani, fragmentarni su.

Izdvaja se posebna sredena cjelina izvorno popisanih, prepisanih i numeriranih te potpisanih 183 zapisa podravske narodne pjesama iz okolice Virja (Virje, Virovska Drenovica, Novigrad Podravski, Miholjanec, Babetok kod Miholjanca).³² Vjerojatno je Špoljar na toj zbirci radio kroz duže vrijeme, a nije navedeno kad je posao priveden kraju. Prema poznatim podatcima radi se o dosad neobjavljenom rukopisnoj cjelini, konceptu. Špoljar je prikupio napjeve i bilježio note, u velikom djelu i tekst i napjev, ali kod niza napjeva kao zapisivači teksta navode se i drugi. Uredno navodi ime mjesta, djelomično imena zapisivača i kazivača (uz neke napjeve ime i prezime kazivača često naknadno je dodano olovkom), uz pokoju bilješku koja objašnjava neki pojam, izraz ili povijesni kontekst u kojem je napjev vjerojatno nastao. Na tekstu ima i ispravaka. Pojedini napjevi zapisani su u više inačica. Špoljar je očigledno surađivao s Perom Lukancem, sakupljačem podravskog narodnog blaga,³³ koji se na dosta mjesta navodi kao zapisivač teksta za napjeve iz Virske Drenovice. Također, za područje Novigrada Podravskog u nekim napjevima tekst je zabilježio pisac Đuro Rašan.³⁴ Samo je za šest napjeva navedeno kad su prikupljeni, uz Špoljarovu bilješku *Zabilježio: 1918. godine*, a radi se o napjevima iz Miholjanca i Novigrada, očito prikupljenih za njegove službe u Slokovcu. Pojedini napjevi iz te zbirke u rukopisu koje je Špoljar harmonizirao (*Oj, kupina, Zorja, moja zorja, Visoko nebo kinčeno, Raca plava po Dravi i dr.*) pojedinačno ili inkorporirani u suite ili rukovjeti narodnih pjesama, objavljeni su u pjesmaricama i tiskanim partiturama.³⁵

32 Isto.

33 KOLAR-DIMITRIJEVIĆ, Mira: *Gospodarsko-socijalne prilike u Virju od 1929. do 1941. godine.*//Podravina: časopis za multidisciplinarna istraživanja 1, 1, 2002, 132–133.

34 MIHOLEK, Vladimir: *Đuro Rašan – Đurina Novogradeć (1912.-1983.)*// Podravske širine, 7. 8. 2016. Dostupno na: <https://podravske-sirine.com.hr/arhiva/3200> (20. 6. 2018.)

35 Državni arhiv u Rijeci. HR-DARI-1107, ZŠ, HR-DARI-1107-2-2, Glazbeno stvaralaštvo – tiskana izdanja: ŠPOLJAR, Zlatko: *Kolo jugoslavenskih pučkih pobjevaka za mješoviti zbor*. Zagreb: St. Kugli [s.a.], 6.; ŠPOLJAR, Zlatko: *Visoko nebo kinčeno. Pjesme iz*

Takvim pripremljenim rukopisima pretodio je rad na terenu, vjerojatno dugotrajan i višekratan obilazak kraja, razgovori, zapisivanje istog napjeva u različitim selima i od različitih kazivača – pjevača, interakcija s njima, prikupljanje podataka o njima, njihovoj dobi, mjestu rođenja i odrastanja. Sve te podatke Špoljar je kao i drugi melografi, a tada još bez tehnoloških mogućnosti snimanja i reprodukcije, zapisivao u male notne blokove, pune bilješki, često samo njemu razumljivih, što mu je kasnije služilo za obradu i analizu. U njegovoj ostavštini sačuvana su dva takva nepotpuna i nedatirana bloka, bez korica, pisana bljedom olovkom, koja se odnose na Virje i okolicu (Jabučeta, Miholjanec, Molve).³⁶ Osim spomenutog melografskog gradiva, sačuvano je još i nekoliko, vjerojatno kasnijih, pojedinačnih radnih notnih rukopisa kemijskom olovkom, pučkih napjeva iz Podravine (Virje s okolicom, Slokovec, Martijanec).³⁷

Zbirke izvornih pučkih napjeva iz Podravine koje je prikupio i zapisao Zlatko Špoljar, u rukopisu se čuvaju i u drugim ustanovama. U arhivu Odsjeka za etnologiju Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti čuva se Špoljarova zbirka *Hrvatske pučke popijevke iz Podravine*,

Virja i okolice: VII rukovjet narodnih pjesma. Zagreb, 1929.; ŠPOLJAR, Zlatko: *Krijes*. Zagreb, 1932.; ŠPOLJAR, Zlatko: *Svatovske: Pet obradba narodnih motiva iz Podravine*. Zagreb, 1932.; Pjesmarica nepoznata autorstva i naslova s pučkim napjevima (fragment, str. 5–28.), god.? (*Karamfilje ime moje...*); Partiture u izdanju Nakladne kuće Zadruge Sklad (ŠPOLJAR, Zlatko: *Golub i grlica: suite narodnih pjesama iz okolice Ludbrega*, Sklad, Zagreb, [s.a.], izvanredno izdanje). To su tiskani napjevi samo pronađeni u arhivskoj ostavštini u Državnom arhivu u Rijeci uz koje se još može navesti i poznate bibliografske podatke o još nekim (ŠPOLJAR, Zlatko: *Podravska suite*, Sklad, Zagreb, [s.a.]; ŠPOLJAR, Zlatko: *Podravska rapsodija*, Sklad, p. 94, Zagreb, 1937.). Preciznija bibliografska i muzikološka analiza sigurno bi pokazala još podataka.

36 Vidjeti bilj. 31!

37 Isto: *Na kraj sela kolo igra* (Novigrad); *Prejdem goro* (Vir. Drenovica), *Čuk sedi* (Vir. Drenovica), *Ruža jesam, ruža budem* (Vir. Drenovica); *Falila se žuta dunja* (Virje); *Sunčece zahaja...* (Martijanec), *Sejali smo bažulek...* (Slokovec), *Rosna trava, oštra kosa...* (Martijanec); *Maraspava kraj Dunava...* (Novigrad), *Devojčica ruže brala...* (Slokovec), *Lepa moja Konačka vulica...* (Virje), *Srčece i ljubav...* (Martijanec), *Oj Janena, Janena...* (Virje), *Lehku noć...* (Slokovec), *Vijala se Katalena...* (Virje); *Ja uzjašem vrana konja...* (Novigrad); *Lepa ti je gora zelena* (Novigrad); četiri zapisa (Virje, Vir. Drenovica, Miholjanec); *Meglapala, Rasla sumi, Oj Janena, Žisel sem na borko; Pjesme iz kola* (Vir. Drenovica) – stihovi).

(signatura ONŽONZ 23 a,b,c,d) s notnim zapisima i tekstovima pjesama, uz sve popratne opise i podatke o mjestima, pjevačima i napjevima, uz predgovor i etnomuzikološku analizu³⁸. U njoj su u tri sveska sabrane 243 pjesme iz podravske mjesta Miholjanec, Molve, Novigrad, Novo Virje, Virje te bilogorskih mjesta Jabučeta i Babotok. Ti napjevi su prikupljeni u razdoblju od 1927. do 1938., a JAZU je zbirku otkupila 1951. godine, kad je Špoljar živio u Puli, uz preporuku Špoljarovih suradnika, etnomuzikologa i akademika Vinka Žganeca i etnologa Milovana Gavazzija. No, Akademija je preuzela dio Špoljarovog melografskog materijala s popijevkama iz Podravine i ranije. O tome je pišući o hrvatskoj narodnoj glazbi Božidar Širola objavio 1942. godine nekoliko podataka. Po njemu, Špoljar je najprije obrađivao sabrani materijal u zbornim stavicima, a tada (oko 1942.- op.a.) ga prikuplja podrobno bez pratnje.³⁹ Širola spominje publikaciju koja je u planu, Špoljarovu zbirku popijevki iz okolice Virja⁴⁰, kao i problem pomanjkanja zbornika zbog čega vrsni radovi Žganeca, Matetića i Špoljara čekaju na objavljivanje⁴¹. Očito je Špoljar dugo prikupljao na području Virja, upotpunjavao i doradivao materijal, što je rezultiralo s više predanih rukopisa.

Najstariji poznati Špoljarovi melografski zapisi, oni iz 1917. i 1918. godine, nastali u vrijeme njegova službovanja u Slokovcu, pohranjeni su u Zbirci rukopisa Instituta za etnologiju i folkloristiku (IEF) u Zagrebu. Radi se o dva rukopisa. Prvi je zbirka izvorno naslovljena kao *Hrvatske narodne popijevke iz Podravine* (signatura IEF rkp N 47), ima sto stranica, a sadrži pedeset pjesama iz Ludbrega, Slokovca, Selnika, Sv. Đurđa, Apatije, Selnice, Herešina, Drnja, Kutnjaka, Miholjanca, Martijanca, Kapele, Sigeca, Novigrada Podravske i Virja.⁴²

38 Pregled iz dokumentacijske baze podataka arhivskog gradiva Odsjeka za etnologiju Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti: *Određnica: Zlatko Špoljar / Nova zbirka (NZ).* // Zbornik za narodni život i običaje, 55 (ur. Tanja Perić-Polonijo). Dokumentacijski pregled arhivskog gradiva Odsjeka za etnologiju Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Zagreb: HAZU, 2010., 252, 253, 449.

39 ŠIROLA, Božidar, nav.dj., 29., 30.

40 ŠIROLA, Božidar, nav.dj., 34.

41 ŠIROLA, Božidar, nav.dj., 68.

42 Digitalni repozitorij Instituta za etnologiju i folkloristiku. Dostupno na: <https://repozitorij.dief.eu/?object=info&id=60637>

Drugi rukopis opisan kao *30 narodnih popijevaka iz Gornje Podravine (od Ludbrega do Koprivnice), 1917, 1918.* (signatura IEF rkp N 246), ima 29 stranica, a sadrži trideset pjesama.⁴³

Iniciran tim najranijim zapisivanjima tradicijskih pučkih napjeva, duboko i trajno nadahnut podravskim melodijama, Špoljar se kasnije i kao melograf razvijao. Daljnjim glazbenim obrazovanjem na Kraljevskoj muzičkoj akademiji u Zagrebu od 1927. do 1932. godine i suradnjom s etnomuzikolozima i etnologima koji su razvijali institucionalnu etnologiju i znanstvenu etnografsku metodu, imao je prilike usavršiti vlastiti melografski rad i ući u red cijenjenih stručnjaka na tom polju. Ipak, njegovi rukopisi još uvijek čekaju na publiciranje. Virju i okolici se i dalje vraćao sve do 1940-ih godina. Špoljar je i u svojoj poznijoj dobi, daleko od svojih ranih ludbreških dana, rado hodao i zapisivao, u svom rodnom potkalničkom kraju.

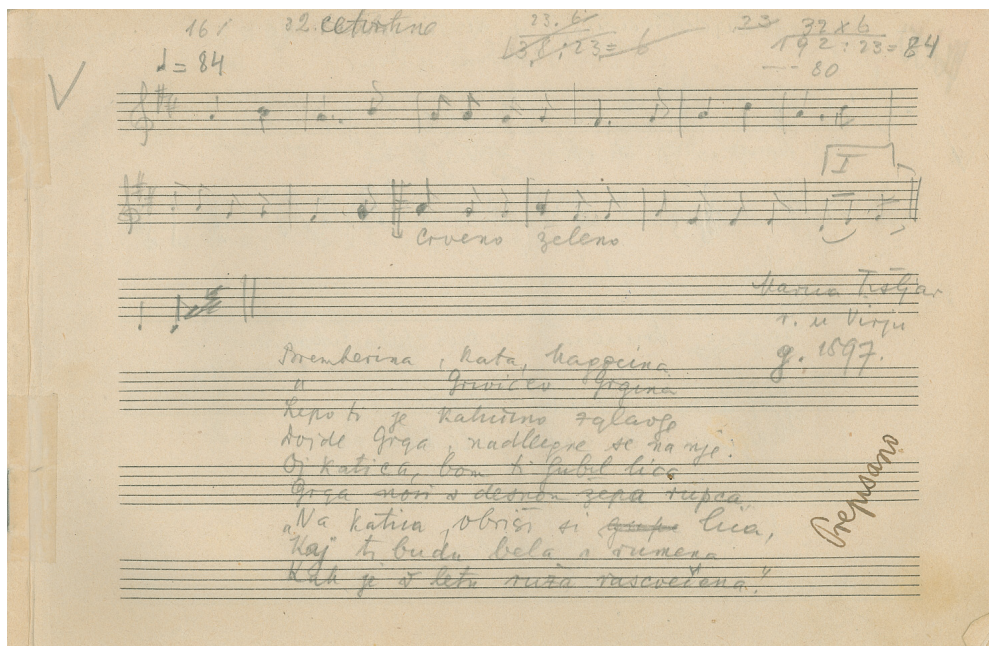
5. Zaključak

Doista je šteta što u arhivalijama preostalim nakon Špoljarova života nisu sačuvani zapisi u kojima bi on u prvom licu bilježio svoj bogat, dinamičan i vrlo produktivan put u pedagogiji, glazbi, književnosti, izdavaštvu, u kulturnim praksama s djecom i odraslima, iskustva, zapažanja, suradnje, susrete, mjesta, ozračja, ili koji bi to sadržajno dokumentirali. Zbog toga su vjerojatno izostali i autentični izvori o ratnom i poratnom podravskom društvu, njegovim ljudima i mijenama. Ostaju još neki mogući izvori za istraživanje života i rada Zlatka Špoljara, pa i njegovog podravskog razdoblja ili njegovih podravskih tema, u ostavštinama njegovih suvremenika i suradnika, u fondovima pjevačkih i glazbenih društava na lokalnim i nacionalnoj razini, organizacija u čijem radu je sudjelovao i koje je osnivao.

Zlatko Špoljar je živio u različitim povijesnim razdobljima, društvenim okruženjima, opterećenim brojnim izazovima i društvenim suprotnostima, živio je u selima, malim i velikim gradovima, u vremenima rata, poraća

(21. 6. 2018). Opis sadrži popis pjesama koje se mogu identificirati prema lokalitetima. Zbirka je inventarizirana 1953. godine.

43 Digitalni repozitorij Instituta za etnologiju i folkloristiku. Dostupno na: <https://repozitorij.dief.eu/?object=info&id=60838> (21. 6. 2018.)

Sl. 7. Jedan od zapisa podravske narodne pjesme iz okolice Virja koje je Špoljar harmonizirao.

i mira, stabilnosti i nesigurnosti. On sam je svojim entuzijazmom i gotovo urođenim aktivizmom nosio promjene u svim sredinama u kojima je živio, nekad u povoljnim, a nekad i u nepovoljnim okolnostima. Vlastita znanja i iskustva ulagao je u svaku novu sredinu, istovremeno crpeći iz nje potencijal za osobni razvoj. Špoljar iz malog Sv. Đurđa, nakon gotovo devet godina provedenih u Podravini, odlazi u Zagreb kao dokazan i zreo učitelj, inovativan pedagog, poduzetan kulturni djelatnik, stvaralac u punoj snazi, s pokrenutom kreativnom energijom i zapaženim uspjehom. U Podravini je, okružen njenom djecom i crpeći njena glazbena vrela pučke predaje, začeo sva područja svog djelovanja i pedagoška uvjerenja u duhu *nove škole*, a u Zagrebu ih je na tim temeljima i uvijek vezan uz narodnu tradiciju nastavio usavršavati, nadograđivati i razvijati do nacionalne razine, promičući se u jednog od najznačajnijih predstavnika reformne pedagogije u Hrvatskoj, istaknutog glazbenog pedagoga, skladatelja i etnomuzikološkog stručnjaka, melografa i pisca za djecu, čije se djelo valorizira i do današnjih dana.

Summary

Podravina in the manorial heritage of Zlatko Špoljar

Zlatko Špoljar, a teacher, composer, writer and one of the most important names of Croatian pedagogy between the two world wars, began his professional career in public schools in Podravina, Ludbreg, Sokolovac and Sv. Đurđ, where he worked from 1916 to 1925. This article reconstructs his work while he was living in Podravina and is based on his manorial heritage kept in the State Archives of Rijeka, complementary archival sources and data from his bibliography. While he was living in Ludbreg and Sokolovac in 1917 and 1918, Špoljar was composing church music and he also published the first collections of folk songs from Podravina, which he wrote down himself. From Sv. Đurđ, where he worked from 1919 until the end of 1924, he took on a series of author and publishing ventures. Some of them included publishing poetry books meant to be used in teaching practice, translating world famous children's literature, publishing his own children stories and creating children's magazine *Magic Well*. In Podravina, Špoljar started

developing all aspects of his artistic creation precisely from his experience while working in schools. He matured as a teacher and a pedagogue, and because of his remarkable success he got a chance to continue his studies in Zagreb. Permanently inspired by Podravina's

folk songs, Špoljar processed and harmonized them for the choir performance, and he also created several manuscripts comprised of selected original songs kept in Croatian heritage institutions.

Literatura

- BATINIĆ, Štefka: *Pedagoške paradigme u hrvatskim dječjim časopisima između dvajusvjetskih ratova*. // Časopisi za djecu i mladež: zbornik u povodu 60. obljetnice Odjela za djecu i mladež Gradske knjižnice (prir. Ranka Javor), Zagreb: Knjižnice grada Zagreba, 2010., 5–22.
- BATINIĆ, Štefka: *Zabava i pouka dobroj djeci i mladeži: Hrvatski časopisi za djecu i mladež od 1864. do 1945*. Zagreb: Hrvatski školski muzej, 2004.
- „Čarobno vrelo“. Sv. Gjurgj, Zagreb, tečaj 1 (god. 1923/24), 2 (god. 1924/25).
- Digitalni repozitorij Instituta za etnologiju i folkloristiku. Dostupno na: <https://repozitorij.dief.eu/?object=info&id=60637> (21. 6. 2018), <https://repozitorij.dief.eu/?object=info&id=60838> (21. 6. 2018.).
- DRETAR, Milivoj: *Povijest KUD-a „Anka Ošpuh“* (objavljeno u Podravskom zborniku povodom 30. obljetnice društva, 2006.). Dostupno na: <http://www.kud-anka-ospuh.hr/hr/o-drustvu/povijest-kud-a-anka-ospuh.html> (13. 6. 2018.).
- *Hrvatska crkvena pjesmarica*. Zagreb: Glazbeno i pjevačko društvo „Vijenac“, 1917.
- *Hrvatska crkvena pjesmarica (Pratnja Hrvatskim korolima)*, II. ispravljeno i povećano izdanje. Zagreb: Glazbeno i pjevačko društvo „Vijenac“, 1919.
- *Hrvatske pučke popijevke: muški i mješoviti zborovi* (harmonizirao Z. Špoljar). Zagreb, [s.n.], 1917.
- *Hrvatske pučke popijevke: muški i mješoviti zborovi* (sabrao i harmonizirao Zlatko Špoljar). [Ludbreg], Zagreb: [vlast. nakl.], 1918.
- *Hrvatski crkveni kantual*. Glazbeno i pjevačko društvo „Vijenac“, 1934.
- KOLAR-DIMITRIJEVIĆ, Mira: *Gospodarsko-socijalne prilike u Virju od 1929. do 1941. godine*. // Podravina: časopis za multidisciplinarna istraživanja 1,1, 2002, 119–136.
- MANOJLOVIĆ, Zorica: *Sumarni inventar s elementima analitičkog arhivskog fonda Zlatko Špoljar (1862.-2004.)*. // Vjesnik Državnog arhiva u Rijeci, 53–54, 2013., 219–292.
- MANOJLOVIĆ, Zorica: *Dodatak inventaru arhivskog fonda Zlatko Špoljar: Opis serije Fotografije (1919?-1970-ih)*. // Državni arhiv u Rijeci, Rijeka, 2015.
- MANOJLOVIĆ, Zorica: *Lovranu, autor Zlatko Špoljar: Prilog istraživanju kulturne i socijalne povijesti Lovrana sredine 20. stoljeća*. // Zbornik Lovranščine, 5, 2018., 153–214.
- MIHOLEK, Vladimir: *Đuro Rašan – Đurina Novogradec (1912.-1983.)*. // Podravske širine, 7. 8. 2016. Dostupno na: <https://podravske-sirine.com.hr/arhiva/3200> (20. 6. 2018.).
- ŠIROLA, Božidar: *Hrvatska narodna glazba: pregled hrvatske muzikologije*. Zagreb: Matica hrvatska, Mala knjižnica Matice hrvatske, kolo 5, sv. 30, 1942.
- ŠPOLJAR, Zlatko: *Golub i grlica: suita narodnih pjesama iz okolice Ludbrega*, Zagreb: Sklad [s.a.], izvanredno izdanje
- ŠPOLJAR, Z. (Zlatko): *Hrvatska misa: za dvoglasni ženski zbor uz pratnju orgulja*. Ludbreg, [s.n.], 1918.
- ŠPOLJAR, Zlatko (Sv. Gjurgj): *Život na jednoj oranici*. // Priroda: časopis Hrvatskog prirodoslovnog društva, 3 (ožujak 1923), 56–58.
- VOJNOVIĆ, Branislava: *Sumarni inventar Hrvatski pjevački savez 1875-1948*. Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2007., str. 14. Dostupno na: http://arhinetmaster.arhiv.hr/_Pages/PdfFile.aspx?Id=625 (14. 6. 2018.).
- Zbornik za narodni život i običaje, 55. Dokumentacijski pregled arhivskog gradiva Odjela za etnologiju Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. (ur. Tanja Perić-Polonijo), Zagreb: HAZU, 2010.

Izvori

- Državni arhiv u Rijeci. HR-DARI-1107, Zlatko Špoljar
- Državni arhiv u Rijeci. HR-DARI-1200, Ljuboslav Ljubokuntarić